

Dr. Oestereicher illustreerde zijn voordracht met 2 voorbeelden uit zijn praktijk, van neurotisch verwaarloosden, waarvan een met gunstig en een met minder gunstig verloop.

*) J.E. Meyer, Katamnestiche Untersuchungen an Jugendlichen Fortläufern. Ztsch. 6 Psychotherapie und Medic. Psychologie, März 1962 Stuttgart.

R. S.

RECTIFICATIE

Dr. O. Brachfeld verzocht ons enige verbeteringen te willen opnemen betreffende het verslag van zijn voordrachten, verschenen in het vorige nummer: October 1962.

Blz. 5:

„Gallup Instituut”: es handelt sich um de EMNID, das „Deutsche Gallup Instituut”, nicht das amerikanische etwa.

Blz. 7

Miguel de Unamuno, nicht „du Uomuno”.

Blz. 8.

Kardiner, nicht Gardiner.

Der Absatz „In 1851 . . . .” muss so lauten: „Nach einer Programmschrift von LAZARUS (1853) hat dieser mit Steinthal ab 1860 eine „Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft” herausgegeben. WUNDT (nicht „Mund”!) veröffentlichte 1900–1920 seine Völkerpsychologie in 10 Bnd., und 1920 eine Zusammenfassung „Elemente der Völkerpsychologie”.

Blz. 10.

Ende des Berichts: „Stendhal zegt: „Etre différent engendre haine”.

Wir sagen: „engendre des sentiments d’infériorité, aber wij moeten . . . . usw.”

Paul–Emile Levy hat die Psychotherapie auf die enfache Formel gebracht: ist der Patient zu stöisch, dann sollen wir ihn mehr epikuraisch machen, und umgekehrt. Und so schliesst Brachfeld:

Minderwaardigheidsgevoelens . . . . enz.”

Dr. Brachfeld deelde verder mede dat er eindelijk een „A. Adler–Gesellschaft” in Duitsland gesticht is. Voorzitter is Prof. Dr. Wolfgang Metzger, van wie kort geleden een boek verschenen is: „Schöpferische Freiheit”, Verlag Waldemar Kramer, Frankfurt/Main.

ADRESWIJZIGINGEN:

De heer en mevr. H.W. de Ridder–Huson naar Olympiaplein 56^{III} Amsterdam–Z.
Mevr. C.A. Brëas naar Joh. Wagenaarkade 75^{III} Utrecht.
Mevr. A.J.M. Dekker naar El. Brugsmaflat 212 Den Haag.

MEDEDELINGENBLAD

van de

NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP VOOR
INDIVIDUALPSYCHOLOGIE

12e JAARGANG

januari 1963

Redactie: J.A. Delbez, Oosterbeek;
J. Vinckenborg, Bilthoven.

Redactieadres: Mevr. L.M.C. Richard–Stuurman,
Pippelingstraat 60, Den Haag,
Telefoon 3947 20

VERSLAG VAN DE LEZING VAN DR. P.H. RONGE OP 26 MEI 1962 „OVER DE MENS FREUD”

Geput werd uit de door Ernst Jones geschreven biografie in 3 delen, verschenen in de jaren 1953, '55 en '58.

Sigmund Freud werd in 1856 in Freiberg in Moravië geboren en stierf 83 jaar oud in Londen. Zijn vader was textielhandelaar en van orthodox Joodse huize. Fr. Sr. huwde tweemaal. Uit het eerste huwelijk stamden 2 zoons, die circa 20 jaar ouder waren dan Sigmund.

Uit het tweede huwelijk werden 7 kinderen geboren, waarvan S. de oudste was. Een belangrijk feit was, dat hij „met de helm” geboren werd en hem bovendien reeds als klein kind door een paar waarzeggers een grote toekomst voorspeld werd. Dit alles maakte speciaal op zijn moeder een grote indruk en verschafte hem van den aanvang af een zekere nimbus. Zeker is, dat S. de oogappel van zijn moeder is geweest en in het gezin een bijzondere voorkeurspositie heeft ingenomen.

Toen S. 4 jaar was verhuisde de familie eerst naar Leipzig en spoedig daarop naar Wenen. Ook in Wenen was Freud's vader niet erg succesvol en het gezin leefde dientengevolge vaak in vrij grote armoede, zodat

het herhaaldelijk door de familie van Freud's moeder ondersteund moest worden. Dit nam echter niet weg, dat aan Sigmund steeds de vrije hand in zijn studie werd gelaten en het gezin zich dus ten zijnen behoeve grote opofferingen zal getroost moeten hebben.

Freud's vader moet zijn zoon waarschijnlijk geen grote eerbied hebben ingeboezemd, ofschoon hij hem door zijn goedhartigheid wel tot een warme genegenheid zal hebben bewogen. Daarentegen adoreerde de jonge Freud zijn intelligente moeder, zoals zij het ook hem deed.

Reeds als kind was hij overtuigd tot hoge prestaties bestemd te zijn, waarin hij door zijn successen op school werd aangemoedigd. Zeker is, dat hij in zijn studie van meet af aan van een uitzonderlijke begaafdheid deed blijken, zodat hij met een zeker recht zich een superioriteitsgevoel kon aanmeten. Misschien is het mede daaraan te wijten, dat hij nooit kritiek of tegenspraak heeft kunnen dulden en deze als een soort heilig-schennis van de hand heeft gewezen.

Na het eindexamen van het gymnasium, dat hij „summa cum laude" had afgelegd, neigde hij eerst naar de rechtsstudie, maar zich bezinnend, dat wegens het antisemitisme in Wenen voor hem een politieke loopbaan was uitgesloten, koos hij de medische studie. Zoals hij steeds te kennen heeft gegeven, heeft hij zich nooit tot het beroep van „geneesheer" aangetrokken gevoeld, het was vooral de natuurwetenschappelijke kant van deze studie, die hem gelokt had. Hij hield zich dan ook in zijn eerste studie jaren bijna uitsluitend met de exacte vakken, physiologie, anatomie en chemie, bezig en publiceerde reeds als student op deze gebieden zeer belangrijke bijdragen. Ja hij stond zelfs een paar maal op het punt om reeds toen beroemd te worden; hij verzuimde evenwel uit zijn ontdekkingen de voor de hand liggende gevolgtrekkingen te maken, zodat hij het aan Waldeyer overliet om enkele jaren later zich door de „neuronentheorie" onsterfelijk te maken en de oogarts Koller met de eer voor de toepassing der anaesthetische werking van cocaine in de chirurgie kon gaan strijken.

Pas na 8 jaar studie besloot Freud — en wel op aandringen van zijn leermeester Brücke — om zijn medische examens te doen. Hem werd namelijk duidelijk gemaakt, dat hij als arme Jood op een wetenschappelijke loopbaan niet behoefde te rekenen. In 1881 deed hij arts-examen en werkte daarna in verschillende ziekenhuizen en als assistent van diverse hoogleraren. In die jaren publiceerde hij hoogst belangrijke studies o.a. over aphasia en kinderverlamming, zodat hij blijk gaf zich tot een befaamd neuroloog en hersen-anatoom te hebben ontwikkeld.

Dank zij deze reputatie kreeg hij een beurs voor een verblijf in Parijs, waar de beroemde Charcot nieuwe inzichten betreffende de hysteric

Deze contactstoornis verraadt zich door NEIGING TOT FANTASIE, het BOUWEN VAN LUCHTKASTELEN, LIEGEN, AGRESSIVITEIT en ANGSTEN. Later door sterke ZELFMOORD NEIGING.

De contactstoornis is op zich zelf niet specifiek voor de wegloper, wel echter hoe hij deze tracht te compenseren. Dit doet hij dan op 4 verschillende wijzen:

1. door zich af te keren van de realiteit.
2. door het niet accepteren van de spelregels der maatschappij, of zelfs door vals te spelen.
3. door een fantaserend vervormen der realiteit of wel, te leven in een fictieve wereld.
4. door zelfmoord.

Vanzelfsprekend kunnen ook de specifieke spanningen der puberteit het weglopen in de hand werken. Verzet tegen de autoriteit en één van de realiteit afgewende, vooral realiteitsvijandige houding, zijn typische trekken van de adolescent. Hier moeten we ook de ontwakende geslachtsdrift noemen. Dat het weglopen met de intrede van een doelbewuste actieve seksualiteit ophoudt, of door onanie vervangen wordt, zoals *Wiesenbitter* meent, was in dit onderzoek niet waar te nemen.

Het is niet juist, dat het weglopen alleen met de puberteit te maken heeft. De beslissende oorzaken zijn reeds vóór de puberteit te vinden. In tegenstelling met de typische, door de puberteit veroorzaakte crisis, vertonen de weglopers:

1. een grote familiale belasting, met abnormale persoonlijkheden.
2. een ongunstig milieu vanaf de prille jeugd.
3. een zwaar gestoorde ontwikkeling in de prille jeugd.

De prognose van deze weglopers is slechts zelden volkomen gunstig. Een uitzondering vormden juist die onderzochten, bij wie bepaalde, voor de puberteit kenmerkende trekken, beslissend waren.

Er bestaat nog een Amerikaans onderzoek van Robbin en O'Neill bij 96 weglopers, die 30 jaar geleden in een child-guidance clinic onderzocht werden. Het aantal arrestaties op 't politiebureau was bij deze weglopers 2x en in het Huis van Bewaring 4x zo hoog, dan bij een contróle groep. Ook het aantal scheidingen en psychopathen was bij de contróle groep geringer, daarentegen was hier het aantal neurosen groter. (23% tegen 18%) Van alle voor de kinderrechtter verschenen jeugdigen, waren 61% en onder de naar een opvoedingsgesticht verwezenen 64% weglopers.

88% van de, wegens immoreel gedrag, gearresteerde meisjes waren eveneens wegloopsters. Er bestaat dus een groot gevaar dat weglopers misdadig worden. De slechte prognose van het weglopen is het gevolg van een algemeen anti-sociale instelling, die vaak ook in andere delicten tot uiting komt. Dit is aangetoond bij 660 weglopers, die in New Yorkse kinderklinieken onderzocht werden. Hiervan hadden slechts 9% geen delicten gepleegd.

Spreker wees er nadrukkelijk op dat *van een psychotherapeutische behandeling buiten een inrichting geen resultaat te verwachten is.*

INSTABIEL wil zeggen, dat beroep, familie en sociale situatie altijd in gevaar verkeren, door tegen moeilijke levenssituaties niet opgewassen te zijn. Onder A-SOCIAAL wordt verstaan, het constant met de wet in conflict verkeren. Deze mensen kunnen zich niet handhaven, noch in beroep, noch in de familie.

Uit het na-onderzoek is dus gebleken, dat 2/3 der gevallen zich later heeft kunnen redden en 1/3 niet.

Het weglopen is een ernstig symptoom en eist direct therapeutisch ingrijpen. Het is fout om het als een voorbijgaande ontsporing gemakkelijk op te vatten en te denken, dat met het einde der puberteit alles vanzelf weer in orde zal komen. Men bedenke, dat de grootste groep, de „sociaal stabielen” geheel uit onevenwichtige, neurotische of psychopathische mensen bestaat. Meestal kwam het tot stabilisatie, door het vaak, pas laat, gesloten huwelijk. Ook het feit dat alle onderzochte, probanden van groep I (de stabielen) gehuwd zijn, zou in deze richting kunnen wijzen. In tegenstelling bestaan de onderzochten uit groep IV (de a-socialen) uit 3 ongetrouwden, 1 gescheiden en 1 na echtscheiding, hertrouwde.

Het weglopen bereikt zijn hoogtepunt in de adolescentie. De oorzaak hiervan ligt op sociaal terrein. Er zijn 4 punten aan te wijzen die er voor verantwoordelijk zijn:

1. de veel grotere vrijheid, die men de jeugdigen op latere leeftijd toestaat.
2. de fysieke rijping, waardoor het overwicht der ouders veel geringer wordt en de eisen aan, wat men het paedagogische vermogen noemt, groter worden.
3. de natuurlijke actie-radius, die nu ver buiten het ouderlijk huis reikt.
4. het steeds schaarser worden van de tijd voor spel en genoegens.

Uiteindelijk kan er een strijd om de macht tussen ouders en kinderen ontstaan, die de neurotisch, of psychopathisch reagerende kinderen slechts door weglopen kunnen oplossen.

In tijden van economische crisis of maatschappelijke ontredde-ning kan het weglopen epidemisch worden. Zo hebben tijdens de grote economische crises omstreeks 1930 in de U.S.A. 200 000 tot 300 000 jongeren beneden de 20 jaar zich van tijd tot tijd langs de grote weg opgehouden. Tussen '45 en '48 waren er in de, door de Britten bezette zone van Duitsland, 40 000 jeugdige zwervers. Nog groter was dit aantal tijdens de Russische revolutie.

Het weglopen als een sociaal phenomeen, is toe te schrijven aan een *contactstoornis* met het ouderlijk huis, en de naaste omgeving.

doeerde. Had men tot dusverre de hysterie als een organische ziekte beschouwd, Charcot had kunnen aantonen, dat de verschijnselen van deze ziekte hypnotisch waren te beïnvloeden en met „sexuele traumata” in verband waren te brengen.

Freud had in die jaren feitelijk in bittere armoede geleefd, ja soms wel honger geleden en was vaak gedwongen geld te lenen, vooral van zijn oudere collega Breuer. Wel verdiende hij aan zijn publicaties, lessen en colleges voor de naar Wenen gekomen vreemde artsen, maar deze inkomsten waren wisselvallig en onvoldoende om zijn levensonderhoud en studiekosten te betalen, terwijl hij zijn familie eerder zelf moest bijspringen, dan dat hij van haar bijstand had te verwachten.

Nog moeilijker werd zijn positie door zijn verloving in 1882 met Martha Bernay, eveneens van orthodoxe afkomst. Het was van Freuds, kant een hartstochtelijke liefde op het eerste gezicht en hij ontpopte zich als een buitengewoon lastig en veelisend minnaar. Martha moest hem en zijn belangen boven alles stellen en in alles zijn partij kiezen. Zij moest bereid zijn zowel met haar geloof als met haar familie en vrienden te breken.

Hij was tot in het ziekelijke jaloers en dreigde om de haverklap de verloving te zullen verbreken. Martha wist evenwel voet bij stuk te houden: „De vrouw moest wel zachter, maar niet zwakker zijn dan de man”. Freud bond dan spoedig weder in, bleek harder te blaffen dan te bijten. Wij zien dus in deze liefdesverhouding duidelijk zijn neurotisch karakter aan de dag treden. Blijkbaar eiste hij een zelfde volstreckte symbiose en toewijding van zijn verloofde als hij van zijn moeder had ondervonden. Eigenlijk voelde hij, door zijn, door verwenning gekoesterd narcisme, zich zijn gehele leven als door vijanden omringd en zelfs gaf hij eerlijk toe het zonder vijanden en de haat jegens hen niet te kunnen stellen. Hij had zijn doel zo hoog verheven, dat hij door twijfel verteerd werd en maar al te gaarne tegenwerking en miskennis van de buitenwereld fantaseerde.

Andere neurotische trekken waren treinangst, vrees de trein te zullen missen -- waardoor hij meestal veel te vroeg op het perron stond -- en het voorgevoel vroeg te zullen sterven. Lichamelijke uitingen waren ingewandstoringen, neus catharren, migraine en flauwtes -- zodra hij op tegenstand stuitte.

Ook zijn bijgelovigheid kan wel tot zijn neurotische trekken worden gerekend. Hij geloofde een tijdlang vast aan telepathie, bezocht ook waarzeggers en helderzienden. Door het verliezen van een pince-nez meende hij een onbewust zoenoffer te hebben gebracht en dusdoende zijn lievelingsdochter een treinramp te hebben bespaard.

Freud heeft het dus zeker innerlijk niet gemakkelijk gehad, doch eindelijk – in 1886 – voelde hij zich dan toch in staat zich als zenuwarts te vestigen. Het succes was boven verwachting, zodat hij nog in hetzelfde jaar kon trouwen na een lange verloving. Dit huwelijk is een groot succes geworden en Freud heeft zich steeds als een uitstekende echtgenoot en vader gedragen.

In het begin behandelde hij zijn nerveuze patiënten nog op de oude manier, dus met medicijnen, rust en baden, maar toen hem de nuttelosheid hiervan was gebleken, ging hij in 1887 over naar de, te Parijs geleerde, hypnose. Deze „kwakzalverij” gaf aanleiding tot grote verontwaardiging bij zijn weense collega's, zodat hij vaak, ook door goede bekenden, niet meer gegroet werd. Toen hem ook de hypnose teleurstelde greep hij terug naar wat Breuer hem in 1822 verteld had over een hysterische patiënte, Annie O. Zij raakte soms spontaan in somnabule toestand en vertelde dan allerlei dingen, die met haar verschijnselen in verband stonden, waarop die verschijnselen dan bleken te verdwijnen.

Freud liet nu zijn patiënten, eerst in hypnose later in wakende toestand, alles vertellen, wat met hun symptomen in verband was te brengen. Aldus ontstond eerst de „cathartische”, later de „psychoanalytische” methode. In navolging van Charcot speurde hij speciaal naar „sexuele traumata” en schiep zich zijn beroemde theorie van de sexuele etiologie der neurosen. Weer kwam de gehele artsenwereld tegen hem in het geweer en zelfs zijn oude vriend en beschermer Breuer viel hem af, zodat Freud zich weer door iedereen miskend en verlaten voelde, wat in zekere zin wel koren op zijn molen moet geweest zijn.

Hij vond echter ook bijval, want in Wenen had zich een kleine groep aanhangers gevormd en in het buitenland was bij sommigen belangstelling gewekt.

Onder zijn vroegste aanhangers moet vooral Fliess worden genoemd, een berlijns oorarts, die een fantastische theorie had ontwikkeld. Allerlei sexuele en andere afwijkingen zouden met afwijkingen van het neusslijmvlies samenhangen, welk slijmvlies als een onderdeel van het sexuele apparaat zou zijn te beschouwen. Zowel bij mannen als vrouwen zou er een, met de menstruatie verbonden periodiciteit van de levensprocessen bestaan, waarbij de getallen 24 en 27 een rol speelden. Mede op grond van deze getallen wist hij Freuds overlijden in februari 1917 (Freud zou dan 51 jaar zijn) te voorspellen. Tussen beide mannen ontstond een hoogst eigenaardige vriendschap, die op een wederkerige adoratie schijnt te hebben berust en waaraan, volgens Freud zelf, een homo sexuele component niet viel te ontkennen. Er toonde een grote afhankelijkheid van de

Wij willen nu weten wat er van jeugdige weglopers en weglousters terecht is gekomen.

Een onderzoek, door de Münchener Psychiatrische Kliniek*, geeft de volgende resultaten:

Het betreft 122 personen uit een bepaalde periode vóór en na de 2e wereldoorlog, die meerdere keren weggelopen en in de kliniek opgenomen waren. Van deze 122 personen (78 jongens en 44 meisjes, resp. mannen en vrouwen) konden er na circa 20 jaar, 33 (22 mannen en 11 vrouwen) opgespoord en door een maatschappelijk werkster bezocht worden.

2/3 daarvan kwam uit de grote steden. Bij meer dan de helft van deze weglousters, was poging tot zelfmoord een oorzaak van opname. (Suicide pogingen zijn een vorm van wegloupen, nl. uit het leven).

Bij de helft van deze patiënten bestonden constitutionele of neurologische lichamelijke afwijkingen. (Van 31 andere personen kwam men nog iets te weten zonder persoonlijk bezoek. Ongeveer 30% pleegde zelfmoord, één werd terechtgesteld wegens diefstal, brandstichting en moord. In het totaal kwam 2/3 om het leven). 11 van de 22 mannen en 9 van de 11 vrouwen bleken met de justitie in aanraking te zijn gekomen.

Onder de weglousters kwamen veel echtscheidingen en een groot aantal buitenechtelijke kinderen voor.

Het wegloupen was bij de jongens op circa 14 en bij de meisjes op 15 jarige leeftijd begonnen. De jongste 5 waren allen jongens geweest van 9 tot 12 jaar. Eén weglouster is sinds jaren prostituée en minstens één was voorbijgaande prostituée. Sexuele verwaarlozing was bij 7 van de 11 meisjes en één van de 22 jongens aan te tonen. 5 Jongens motiveerden hun wegloupen met verlangen naar avontuur. Bij de helft kwamen diefstallen voor. 4 Vonden dat ze een mooie jeugd gehad hadden, maar dan bleek dat hun ouders week, toegevend en verwennend waren geweest, uit gemakzucht of door schuldgevoel tegenover het kind. Het meest werd echter over een strenge vader en een tegelijk overwerkte, resp. door een beroep overbelaste moeder gesproken. Overigens speelden „zich achteruitgezet voelen” tegenover broers en zusters een grote rol, evenals „het in de weg staan”, „het zwarte schaap” en „het 5e rad aan de wagen” zijn. Bij velen was sprake van gezinsonvolledigheid en gestoorde ouders.

Als neurotische stoomissen in de jeugd, werden angstdromen geconstateerd en 3 soorten van compensatie verschijnselen: Opscheppen en leugens vertellen, luchtkastelen bouwen, en snoepen.

Bij het na onderzoek was 2/3 STABIEL, of SOCIAAL-STABIEL.

STABIEL zijn zij, die gelijkmatig aan hun beroepseisen voldoen, een normaal familieleven, en een normale levensstandaard hebben en geen contact meer met de justitie hadden sinds de opname.

SOCIAAL-STABIEL zijn zij, die persoonlijk labiel zijn en daardoor familiale moeilijkheden hebben, die, voorbijgaande, de sociale situatie ongunstig beïnvloeden.

Alleen 1/5 heeft zich tot een goed geïntegreerde en geadapteerde persoonlijkheid ontwikkeld, sociaal stabiel was 2/5 en 1/3 is instabiel, resp. a-sociaal gebleven.

van zichzelf betekenen. Zij vermijden iedere mogelijke conflictsituatie, hetgeen tot verschrompeling leidt. Hun motto is: „Het is beter om niets te wensen en te verwachten”. Ze proberen dan ook nauwelijks iets te presteren en zijn dikwijls sterk inert. Ze willen geen verandering, geen liefde, ze willen met rust gelaten worden. Ze blijven daarom toeschouwers. Voor emotioneel contact voelen ze niets. Sommigen treden in het huwelijk, maar de relaties mogen niet persoonlijk worden, dat geeft maar banden en dwang. Het veiligst voelen ze zich waar niemand iets van hun wil of verwacht. Ze waken over hun innerlijke gaafheid. Om deze te beschermen, willen ze vrijheid.

In de adolescentie waren ze vaak nog niet zo gelaten, maar rebelleerden tegen elk „moeten”. De basis ligt in de jeugd met teveel dwang en te weinig vrijheid. Soms ook ondervonden ze beknellende liefde, waardoor ze later geen enkele vorm van liefde willen aanvaarden.

Van wezenlijk belang blijft het bij alle neurotische typen de basis-angst zodanig te verminderen, dat niet meer vóór alles naar veiligheid gestreefd behoeft te worden. Pas dan kunnen de werkelijke capaciteiten tot ontwikkeling komen.

Lezing van Dr. W. Oesterreicher, zenuwarts te Amsterdam, op 29 sept. 1962 over:

NA-ONDERZOEKINGEN (KATAMNESEN) BIJ JEUGDIGE WEGLOPERS

Het betreft hier het bewust weglopen, het bewust „er van door gaan” van jonge mensen, in tegenstelling tot soortgelijke handelingen bij vertroebeld of gestoord bewustzijn.

Deze laatste vormen van weglopen komen voor bij hysterische of epileptische personen bij vertroebeld bewustzijn (zogenaamde schemer-toestanden) en verder nog bij geestesstoornissen van andere aard, zoals schizofrenie en hogere graden van zwakzinnigheid.

Het weglopen kan CENTRUFIGAAL (van het ouderlijk huis af) of CENTRUPETAAL (naar het ouderlijk huis toe) gericht zijn.

In het eerste geval is de toestand thuis onbevredigend. Er is geen binding, geen liefde, maar haat. Angst voor straf of dwang kunnen niet meer adaequaat verwerkt worden. Ook kunnen driftmatige factoren van agressie of sexuele aard van betekenis zijn. (Vergelijk bv. de zwerfneiging van dieren in de bronstijd).

De centripetale weglopers, dus zij die bv. uit een gesticht of uit de militaire dienst weglopen, zijn in dit onderzoek van minder betekenis.

goede opinie van Fliess, maar schijnt van diens theorieën even weinig te hebben begrepen, als Fliess het deed van die van Freud.

Pas na vele jaren wist Freud zich aan deze binding te ontworstelen, toen, dank zij Freud's innerlijke rijping, het gezond verstand mede ging spreken en de kritiek tot haar recht kon komen. Fliess beantwoordde deze kritiek prompt met een tegenaanval en dit betekende het einde van de vriendschap, want geen van beide partijen tolereerde tegenspraak.

Natuurlijk waren er ook normalere vriendschappen, waaronder speciaal die met Jung vermeld dient te worden. Jung was na zijn aansluiting in 1906 aanvankelijk een enthousiast volgeling, zodat hij zelfs door Freud, met het oog op diens fictieve vroege dood, tot zijn opvolger bestemd werd. Hij deed dit mede omdat Jung een protestant, gedegen specialist en aristocraat was, in tegenstelling tot de Weense discipelen, die meest Joden en van kleinburgerlijke afkomst waren. Jung moest de Psa voor de smaad een joodse aangelegenheid te zijn redden en het aanzien der Psa helpen verhogen.

Jung kwam echter al spoedig in opstand tegen de „meester” en bedankte in 1914 als lid van de „Verein”. (Dat een anti-joods trekje hem niet vreemd was, bewijst wel zijn pleidooi tijdens het Hitler-regime voor een „Arische” psychologie).

Intussen waren, ondanks vele tegenslagen, toch Freud's papieren in de loop der jaren sterk gestegen. Er waren internationale congressen, eredoktoraten en in 1919 werd hem, na een aantal mislukte aanbevelingen, door de keizer de professors-titel verleend. Dat hem dit eerbewijs slechts te beurt viel dank zij de gift aan een museum van een kostbaar schilderij door een rijke vriendin, was voor Freud natuurlijk reden tot schampere opmerkingen; hij verheugde zich er alleen maar over „omdat het sommige landgenoten zou ergeren”.

Ook over zijn praktijk en financiële omstandigheden had hij niet te klagen; van heinde en verre stroomden hem de patiënten en leerlingen toe. Tegen een belasting ambtenaar, die meende dat zijn inkomen wel groter moest zijn dan zijn aangifte wilde doen geloven, omdat zijn roem de Oostenrijkse grenzen ver overschreed, merkte hij sarcastisch op, dat deze roem pas over die grenzen begon.

Er bestaat een vreemde tegenstrijdigheid in Freud's gedragingen. Aan de ene kant treft ons zijn goedhartigheid jegens gezinsleden en goede vrienden, anderzijds zien wij hem achterdochtig en vol wrok tegen zijn medemensen. In 1918 schreef hij: „Ik heb niet veel goeds in de mensen gevonden. Ik laat geen traan over het lot van Oostenrijk of Duitsland en verwacht weinig van president Wilson”.

Jegens sommigen was hij uiterst lichtgelovig en tolerant, jegens anderen hoogst onrechtvaardig en ongeduldig. Over het geheel had hij een wit-zwart oordeel en toonde zich een slecht mensenkenner.

Op latere leeftijd liet hij zijn verbeelding hoe langer hoe meer de vrije teugel, wat zijn volgelingen soms verbijsterde, zoals b.v. door zijn speculaties over de „doodsdrift” en de „herhalingsdrang”. Wel oefende hij vaak met de mond een juiste zelfkritiek, maar zonder deze kritiek dan later te doen gelden. Ook voor de kritiek van anderen kon hij soms schijnbaar openstaan, maar haar dan later rustig naast zich neerleggen. De jaren van de 1e wereldoorlog waren hard. De praktijk verliep bijna geheel, met de psychoanalytische beweging was het slecht gesteld en door de devaluatie stond de zo lang gevreesde armoede weer voor de deur. Spoedig na de oorlog herstelde zich echter alles weer en trad zelfs een grote bloei in.

In februari 1923 openbaarde zich een kankergezwell in de mond, waarvoor hij in de loop der jaren in het geheel 33 operaties moest ondergaan en dat de bron werd van een groot lichamelijk lijden. Desondanks zette hij met een ongelovelijke energie zijn werk voort. Zo had hij in 1926, hij was toen 70 jaar, nog 5 patiënten per dag à \$ 25 per consult. Toen in 1933 HITLER aan de macht kwam, meende hij, dat de oostenrijkers wel immuun voor diens denkbeelden zouden zijn, waarin hij zich dus schromelijk vergiste.

Uit die tijd stamt ook een merkwaardige uitspraak van hem: „Het verlangen naar uiteindelijke rust is niet iets primairs, maar vloeit uit de behoefte voort om van de insufficiëntie-gevoelens van de oude dag verlost te worden”. Hij ontkent dus nu het bestaan van zijn „doodsdrift” en bleek dus in zijn alledaagse denken verstandiger te zijn dan in zijn „wetenschappelijke”.

In de laatste jaren van zijn verblijf in Wenen was hij lichamelijk een wrak, maar geestelijk ongestoord, en werkte onverdroten o.a. aan zijn laatste grote studie „Der Mann Moses”.

In 1936 werd hij 80 jaar en weerde hij alle eerbetoon af met de woorden: „Onzin nu nog te trachten een slechte behandeling gedurende een lang leven goed te maken”. Mei 1937 stierf Adler en Freud's vriend Arnold Zweig schreef hem, dat hij door dit heengaan diep was getroffen.

Freud antwoordde: „Ik begrijp uw sympathie niet. Voor een joodse jongen uit een Weense voorstad betekent een sterven in Aberdeen op zichzelf reeds een ongehoorde carrière. De wereld heeft hem rijkelijk beloond voor zijn diensten de psa tegen te spreken”.

Na de Duitse invasie in Oostenrijk gelukte het Jones na veel diplomatieke

Het *zich wegcijferende type* ontwikkelt beminnelijke eigenschappen of hulpbehoevendheden. Zij gedragen zich onderworpen of afhankelijk. Daar behulpzaamheid, vredelievendheid, plichtsgevoel, loyaliteit enz. tot de medemenselijke eigenschappen behoren, kunnen we ons afvragen, waar het neurotische hier dan ligt. Het antwoord kan men vinden in een wedervraag: „Handelt hij uit angst of uit vrije wil?” en het antwoord is dan, dat bij de neurotische mens hier angst de basis vormt. Zij bewonderen vaak de medemens, daarachter ligt echter wantrouwen. Zij zullen nooit aggressief zijn (dit moet juist onderdrukt blijven). Zelfstandigheid, vrijheid en leiding geven trekt hen niet aan, want „dat kan je allemaal liefde kosten”. Zij vermijden succes en hebben er zelfs angst voor, want dat kan jaloezie geven. Het zijn ogenschijnlijk vriendelijke typen, doch zij hebben het moeilijk met de agressie, die ze niet mogen uiten. Ook verbieden ze zichzelf de gezonde strijd lust, kunnen zich daardoor moeilijk verdedigen, en daardoor voelen ze zich weer hulpeloz, angstiger enz. enz.

Zij worden vaak geëxploiteerd door het heerserstype, maar noemen zich dan „opofferend”. Een eigen mening hebben of uiten ze niet. Hun bescheiden gedrag is hier voorgeschreven door angst, evenals hun nederigheid. Hun eigenwaarde wordt bepaald door de hoeveelheid liefde, die ze ontvangen. Ze verdragen het daarom niet om alleen te staan. Deze typen voelen hun waarde stijgen, als ze „nodig” zijn. Beroepen als verpleegster of maatschappelijk werkster worden dikwijls gekozen. Ze hebben een mateloze behoefte aan liefde, wat bij achterwege blijven zelfverachting of zelfhaat naar voren brengt. Zij lijden extra, doordat hier de zelfhaat niet naar buiten gericht kan worden door de censuur van het ideaalbeeld van vriendelijkheid. Deze zelfhaat vindt dan uitsluitend een uitweg in zelfkwellen. Ze lijken vaak „masochistisch”.

Deze bescheiden mens heeft zijn eigen hoogmoed. Ze zijn b.v. trots op hun schuldgevoelens, hetgeen iets heeft van de glorie van heiligen en martelaren. Ze kennen één eis: de eis tot liefde; zij noemen deze „hun recht op liefde”. Psychotherapeutische hulp willen ze dan ook alleen door liefde te ontvangen.

Het arrogant-wraakzuchtige type wordt door hen bewonderd en dikwijls wordt het samengaan van deze twee typen in de romans, ten onrechte, als de grote liefde beschreven.

Lichtere vormen hiervan komen zeer veel voor.

Het *geresigneerde type* wil voor alles zijn onafhankelijkheid en vrijheid bewaren, en verdedigen. Deze te verliezen, zou voor hem een aantasting

vaak de leiderstypen onder (hoewel we niet mogen generaliseren, want niet elke leider is neurotisch). Hij wil superieur zijn hij wil bewondering. Gevoelens van afhankelijkheid en zwakheid van zichzelf worden niet toegelaten. Meestal willen ze ook over het eigen innerlijk heersen. Critiek van de medemens wordt niet aanvaard.

Er komen 3 variaties voor onder dit type:

1. Het *narcistische* heerserstype, dat verliefd is op de geidealiseerde fictie van zichzelf. Hij maakt een zelfbewuste indruk en heeft weinig twijfel. Er is geen discussie mogelijk over fouten, want „hij heeft er geen”. Hij maakt een dynamische indruk, doch ondervindt in zijn werk typische moeilijkheden. Zo neemt hij b.v. vaak teveel hooi op zijn vork en overschat zijn capaciteiten. Hij houdt te weinig rekening met menselijke beperkingen, eist wel critiekloze bewondering en toewijding, doch heeft zelf weinig respect voor anderen. Uiteindelijk zijn het eenzame figuren.
2. Het *perfectionistische* type, dat zich superieur voelt over z'n normen zijn deugdzaamheid en zijn hoge moraal. Zijn motto is: „Ik doe het perfect, dus jij moet het ook perfect doen”.
3. Het *arrogant-wraakzuchtige* type, dat mateloos trots is. Dit type vereenzelvigd zich met zijn hoogmoed en wordt daardoor vaak gekrenkt. Wraakzuchtige triomf kan dan allesoverheersend worden. Door wraakzuchtig te triomferen willen ze hun gekrenkte neurotische trots herstellen. Waar ze zelf falen, nemen ze wraak. Iedereen moet overwonnen worden, niemand mag meer betekenen dan zij. Zij besteden zoveel energie aan het wraaknemen, dat ze meestal zelf niet veel bereiken. Hierdoor zijn er wéér anderen, die overwonnen moeten worden, en zo zet de vicieuze cirkel zich in beweging. Hun wraakzucht uit zich o.a. in verdacht maken, vernederen en exploiteren van medemens. Ook bij echte vriendelijkheid zijn ze achterdochtig. Ze zijn meesters in het pesten en lijden aan chronische vijandigheid. Ze onthouden alles, wat hun ooit is aangedaan. (hun nota en rechtvaardiging).
Hoe is dit alles ontstaan?

Dikwijls vinden we, dat ze in hun jeugd hard, vernederend en liefdeloos behandeld werden. Ook in zichzelf gaan ze positieve gevoelens ontkennen. „Ik ben geen zacht eitje” en „Het leven is een strijd van allen tegen allen” hoort men hen vaak zeggen, en ook: „Als zij mij niet lief hebben, zullen ze me vrezén. Vóór alles geldt voor hen hun hoogmoed, hun trots, maar dit veroorzaakt intensieve haat tegen het echte ik.

onderhandelingen de toestemming der nazis tot emigratie voor Freud en zijn gezin te verkrijgen. Er moest daar f 12.000 voor neerleggen. Hij kon zich in Londen vestigen, waar Jones voor een passende woning gezorgd had.

In Londen nam Freud zijn praktijk weer op, maar in 1939 verergerde zijn toestand voortdurend en op 23 september overleed hij na een 16 jaar lang manmoedig gedragen lijden, trouw verpleegd door zijn dochter Anna.

SAMENVATTING

Freud's uitzonderlijke begaafdheid (orgaanmeerwaardigheid) zal hem, nog daartoe aangemoedigd door de bekende „voortekenen”, licht een verhoogd gevoel van eigenwaarde hebben gegeven. Verder zal het feit, dat zijn vader hem wel genegenheid, maar niet veel ontzag inboezemde en zijn moeder hem adoreerde hem gemakkelijk het gevoel hebben gegeven het belangrijkste personage in huis (en later in de kring der wetenschap) te wezen.

In schrille tegenstelling daarmee stonden de vernederingen en krenkingen welke hij door het antisemitisme en zijn armoede had moeten ondergaan. Beide kanten van zijn levens-situatie, de positief zowel als de negatief getinte omstandigheden, hebben bij hem tot een overcompenserend geldingsstreven geleid, waar een rancuneuse, pessimistische levensstijl in zijn geval viel bij te rekenen. Hij zou over alle miskennis en tegenwerking zegevieren. En eenmaal op dit punt aangeland werd dit gevoel van miskennis tot een noodzakelijke „beweegrede”, zodat hij de fictie der vijandigheid van de buitenwereld niet meer kon ontberen. Zijn pessimistische kijk op de medemens was dus, in dit verband gezien, voor hem een absolute noodwendigheid.

Waar het doel zo mateloos hoog en zo op de overvleugeling van de anderen gericht was – terwijl bovendien nog het levenslot van de werking allerlei occulte krachten afhankelijk was – leefde Freud onder een voortdurende dreiging van de mislukking, d.w.z. van de ondergang, de „vroegtijdige dood”. Daarbij hoopte hij steeds, dat hij niet vóór zijn moeder zou sterven, dat zij zijn dood, (bedoeld was zijn mislukking), niet zou behoeven te beleven, want de teleurstelling in haar verwachting van de grootheid van haar geliefde zoon, zou met de mislukking van haar eigen leven, met haar eigen ondergang en dus ook met haar „dood” gelijk zijn te stellen.

Al met al zien wij dus in Freud een vreemde tegenstrijdigheid. Enerzijds zien wij een huldiging van het strikt rationalistische denken, in materialistische zin; anderzijds het geloof aan primitieve, onlogische,

magische invloeden, welke zich om tegenspraken niet bekommerend, het onmogelijke mogelijk doen zijn.

Aan deze dubbelzinnige geestes-instelling is het waarschijnlijk toe te schrijven, dat Freud aan allerlei onmogelijke „gedachtensprongen“ kon blijven vasthouden zonder op eigen of andere kritiek acht te slaan en zonder zijn „onmogelijke“ theoretische constructies aan de hand van deze kritiek te wijzigen of op te geven.

Ondanks dit alles is en blijft Freud een geniaal en nobel mens. Hij nam echter te veel fantasie voor werkelijkheid, beeldspraak voor wetenschap.

P.H.R.

Verslag van de lezing van de heer P.W. Windels, arts, op 29 september 1962, over:

T Y P O L O G I E V A N N E U R O T I S C H E P E R S O O N L I J K H E D E N

Ieder onderscheidt wel bepaalde typen onder de mensen. Er zijn weglopers en blijvers, arrogant en opofferingsgezinden. Velen van hen zult U normaal, anderen typisch of neurotisch vinden.

In onze cultuur zijn zeer veel mensen waarschijnlijk wel min of meer neurotisch. Alleen inzicht in de structuur van de neurotische mens kan tot efficiënte hulpverlening leiden; liefde alleen is niet genoeg.

Karen Horney onderscheidt verschillende vormen van neurotische ontwikkeling, of anders gezegd: er zijn verschillende typen van neurotische mensen.

De leer van Karen Horney vertoont veel verwantschap met de Individual Psychologie. In het kort samengevat luidt deze neurosenleer: de basis van de neurotische karakterontwikkeling ligt in de jeugd, waarin het kind zich niet veilig, niet geborgen voelt. Dit kan zijn oorzaak hebben in opvoedingsfouten of andere milieufactoren, b.v. grote willekeur, affectieve verwaarlozing of te grote strengheid.

Hier ontstaat de BASIS-ONLUST — de BASISANGST —, waarbij het kind zich klein en bedreigd voelt en de wereld primair gaat zien als een mogelijke bedreiging. Vijandigheid gaat dan een grote rol spelen.

De basisangst vraagt om verdedigingsmaatregelen. Alle energie wordt besteed aan „veiligheid vóór alles“. Deze verdediging werkt op 2 fronten, nl. tegen de buitenwereld en tegen het eigen innerlijk.

De bescherming tegen de buitenwereld kan op 3 manieren geschieden:

1e. door *macht* (kennis, status, geld). Motto: „Als ik macht heb, ben ik veilig“.

2e. door *vriendelijkheid* (bescheidenheid, onderdanigheid, liefde winnen). Motto: „als je van me houdt, zul je me geen kwaad doen“.

3e. door *terugtrekken*.

De gezonde mens kan deze drie punten adaequaat (aangepast aan de situatie) gebruiken, maar de angstige mens MOET zich, min of meer dwangmatig, op een van deze manieren gedragen om zijn angst te sussen. Aanvankelijk probeert hij dat op alle 3 manieren, doch deze zijn moeilijk verenigbaar en hij komt er dan toe om een der drie te laten overheersen. Welke dit is, is o.a. afhankelijk van situaties, voorbeelden en constitutie. Innerlijk voelt de neurotische mens zich verward en beangst. De verdediging hiertegen kan geschieden:

door een *geidealiseerde fictie* van zichzelf te scheppen (zelfverheerlijking geeft veiligheid door het gevoel „Ik ben wat“). Het gevolg is trots, hoogmoed en veeleisendheid. Dit laatste t.o.v. de omgeving, maar ook t.o.v. zichzelf. Want zichzelf is hij zijn eerste medemens.

Voorbeeld van veeleisendheid is de eis: „Alles moet moeiteloos“.

Deze eis leidt tot *traagheid* of inertie. De meeste neurotische mensen zijn, mede daardoor, minder productief, dan ze zouden kunnen zijn.

Door de zelf-idealiserend wordt de fictie tot maatstaf, tot norm.

Vergeleken dan bij zo'n fraai beeld is het werkelijke zelf niets en dit veroorzaakt *zelf-minachting* en machteloze zelfhaat.

Hoewel men wel bekend is met deze laatste factor, onderschat men toch haar omvang. Zelfhaat komt o.a. tot uiting in zelfkwellingen van allerlei vorm.

Beveiliging vóór alles, eindigt met *zelfvervreemding*. Het echte ik ken je niet meer en interesseert je niet meer „als je maar veilig bent“.

Welnu, op deze theorie is de typologie van Karen Horney gebouwd. De vraag kan nu gesteld worden: Welk type van verdediging staat het meest op de voorgrond? Er zijn allerlei mogelijkheden, doch niet alle verdedigingsmechanismen laten zich combineren. Wel kunnen we tot het onderscheiden van 3 hoofdtypen komen:

1. het *expansieve type* of heersende type;
2. het *zich wegcijferende type* of liefdestype;
3. het *geresigneerde type*, dat zich gelaten terugtrekt onder het motto: „vóór alles vrijheid“.

HET EXPANSIEVE TYPE

Deze mens wil heerschappij over alles en iedereen. Hij wil de geidealiseerde fictie met alle middelen tot werkelijkheid maken. Hier vindt men